

Независни Орден (ред) Бене Берит у Краљевини Србији и Краљевини СХС (Југославији) 1911 - 1940. године

Апстракт: У овом раду се говори о настанку и деловању јеврејске интернационалне организације Независни Орден (ред) Бене Берит на југословенском простору у периоду од 1911. до 1940. године. Реч је о елитној јеврејској инстицији.

Независни ред Бене Берит је интернационална јеврејска организација која се неретко поистовећује са организацијом слободних зидара. Настала је 1843. године у Њујорку под именом Independent Order B'nai B'rith (Независни ред Синови Савеза). Хенри Цонс, оснивач организације, доселио се из Хамбурга у Њујорк. Упознао се са огромним тешкоћама на које су наилазили јеврејски досељеници у Америци. Изворна сврха ове организације била је саветодавна и финансијска помоћ јеврејским усељеницима у Америци. Јевреји различитог друштвеног статуса, професија и верских схватања, организовали су се у тзв. зборове („lodges”). Убрзо се показало да је почетни циљ преузак, те је из нових задатака и циљева проистекла и лозинка Ордена, која ће се задржати до данас - *добročинство, брајска љубав и слога*. Добročинство према сиромашнима и невољнима, братска љубав међу члановима Ордена, а слога између група и струја у Јеврејству. Орден је брзо ширио своју мрежу и утицај. У Америци, у свим градовима са већом концентрацијом Јевреја, постојале су бенеберитске ложе. Крајем прошлог века из Америке се та организација проширује на Европу, а потом и на Азију. Прва европска бенеберитска ложа инсталирана је у Берлину 1882. године, а у Палестини 1888. године. Орден је настојао да чвршће повеже Јевреје у целом свету, с намером да пробуди у учврсти осећај заједнице међу Јеврејима, без обзира на њихову географску, језичку, верску, политичку и било коју другу припадност. „Ложе нису самостална локална друштва, него станице једног светског Ордена, основате понајбољим Јеврејима у циљу да уједине најбољше позитивне јеврејске силе и снаге свијета на рад око најузвишенијих јеврејских и човечанских циљева.”¹ Од чланова ложа се захтевало да „социјално мисле и социјално делују”. Једно од основних начела било је и „све за друге, ништа за себе”.

1 Архив Југославије (АЈ); фонд 100, кутија 28, фасцикла 110, документи - (6-9).

* * *

Мрежа Независног реда Бене Берит развила се и на овом простору. Док је у Европи основни подстицај појави бенеберитизма био антисемитизам, овде у Србији главни повод била је намера да се ублаже антагонизми између локалних Сефарда и Ашкеназа.² У Београду 19. јануара 1911. године окупили су се најугледнији и најугицајнији појединци међу београдским Сефардима и Ашкеназима и одржали оснивачки састанак бенеберитске ложе „Србија”. Састанку је присуствовао 21 оснивач: Адолф Решовски, Аврам Озеровић, Аврам Левић, Адолф Штерн, Александар Нахман, др Букус Алкалај, др Букић Пијаде, Бенко Давичо, др Давид Алкалај, др Исак Алкалај, Игњат Шланг, Јаков Давичо, Нисим Бенаројо, Рафаел Финци, др Самуел Попс, др Соломон Алкалај, Фридрих Попс, Фердинанд Мајер, Хајим Алкалај и Шемаја Демајо.³ Уз поменуте београдске Јевреје, у оснивању ложе „Србија” битну улогу је имао и Зигмунд Бергл, велетрговац из Берлина, први председник бенеберитске ложе „Монтефјори” у Берлину. Бергл је био присутан на свечаној инсталацији ложе „Србија” 8. фебруара 1911. године.⁴

Већ у првој години рада осетили су се позитивни резултати деловања ложе у смиривању сукоба између београдских Сефарда и Ашкеназа. Балкански ратови су омели рад ложе, а у току Првог светског рата ложа „Србија” је обуставила свој рад. У том раздобљу, од 1911. до 1920. године на челу ложе се налазио Адолф Решовски, познати београдски рентијер.

У међуратном периоду ложа „Србија” је у континуитету радила на ширењу бенеберитске организације у Краљевини. Приликом једног сусрета београдских и загребачких Јевреја, у мају 1927. године, београдски бенеберити дали су иницијативу за оснивање бенеберитске ложе у Загребу. Свечана инсталација ложе „Загреб” одржана је 20. новембра 1927. године, а инсталатор је био др Соломон Алкалај, ментор београдске ложе „Србија”. Ложа „Србија” је била матица - ложа и за бенеберитске ложе формиране у Сарајеву 1932. године - „Сарајево”, у Новом Саду 1933. године - „Др Соломон Алкалај” и у Суботици 1934. године - „Матнад Јад”.⁵ Изузетак међу југословенским ложама била је бенеберитска ложа „Менора” у Осиеку, чију су инсталацију извршили загребачки бенеберити. Све ложе са југословенског простора потпадале су под XI дистрикт Независног Ордена Бене Берит, са седиштем у Истамбулу. У јесен 1933. године загребачка ложа је покренула иницијативу за оснивање југословенске Велике ложе, односно посебног југословенског Дистрикта. Ложа „Србија” је подржала ту иницијативу, али подсећајући на услов да је формирање посебног Дистрикта условљено са постојањем најмање пет ложа. Убрзо потом основане су већ поменуте ложе у Новом Саду и Суботици да би потом председник ложе „Србија” упутио писмо у Истамбул „Великом Председнику г. Нијеги” са захтевом да се одобри оснивање југословенске Велике ложе.⁶ Након уобичајене процедуре зах-

2 АЈ 100 - 24 - 91 (982-983); Историјат ложе „Србија” поводом 25. годишњице постојања саопштен на седници ложе „Др Соломон Алкалај” у Новом Саду 30. децембра 1936. године.

3 АЈ 100 - 23 - 72 (450); Списак 21 оснивача.

4 Ненезић Зоран, „Масони у Југославији (1764-1980)”, Београд 1984; стр. 238-239.

5 АЈ 100 - 23 - 68 (250-252) и АЈ 100 - 23 - 69 (271).

тев је одобрен. У Великој сали Јеврејског дома у Београду 27. октобра 1935. године обављена је инсталација, проглашење и избор часништва „Велике ложе НОББ Југославије XVIII дистрикта”. У часништву су се нашли већином бивши и актуелни председници свих југословенских ложа. Од београдских Јевреја ушли су Арон Алкалај, Исак Алкалај, Игњат Шланг, Иван Кон, Хајнрих Флајшер, др Цезар Кајон, др Рафаило Маргулис, Павле Винтерштајн, Јосиф Холендер и на месту председника др Букић Пијаде.

Радам бенеберитских ложа управљао је тзв. Одбор часника који су сачињавали: преседник, потпредседник, тајник (записничар), тајник (дописник), благајник, маршал, чувар и ментор (по правилу претходни председник). Ложе су имале своје посебне одборе: Одбор за просветне и културне циљеве, Финансијски одбор, Одбор за социјалну и каритативну делатност, Одбор за похађање болесника, Одбор за испитивање кандидата, Кандидациони одбор, Одбор за помирење, Суд части и Одбор старатеља.⁷

Из преписке Велике ложе XVIII дистрикта са бенеберитским комитетом у Лондону, вођене тридесетих година, сазнаје се да у југословенском Дистрикту има око 300 „Logenbruder”.⁸ Највећи број чланова био је окупљен у ложи „Србија”, према податку од јуна 1936. године било их је 124.⁹ Новосадска ложа „Др Соломон Алкалај” у време оснивања бројала је 21. члана¹⁰ Суботичка ложа „Матнад Јад” у време свечане инсталације бројала је 24 члана.¹¹

Педесети параграф „Правила” бенеберитских ложа предвиђао је да „Члан удружења може бити само онај који је пунолетан, часног карактера и беспрекорног гласа, који разуме и цени значај хуманих тежњи и спреман је да се за њих свом силом заложити, те да их потпомогне. Члан ложе мора бити у могућности да себе и своју породицу уздржава достојно своје положају и да без потешкоћа може плаћати приносе, који се од њега траже”.¹² Оваква одредба указује да је приликом примања у чланство ложе владала висока селективност. На тај начин бенеберитске ложе су постајале елитне јеврејске институције. У њихове редове улазили су најугледнији међу Јеврејима, без обзира на своју политичку, верску или било коју другу унутарјеврејску оријентацију. Подаци говоре о високом образовном нивоу чланова. У ложи „Србија” се 1933. године, међу 124 члана, налази деветнаест лекара, шеснаест адвоката, дванаест банкара итд.¹³ Од 24 оснивача суботичке ложе, шесторица су индустријалци, а по четворица лекари, адвокати и трговци, уз једног директора банке итд.¹⁴ О солидном материјалном статусу чланства говори и одлука Велике ложе, с краја тридесетих година, „на основу које свака ложа има доставити Великој ложи од сваког члана

6 AJ 100 - 23 - 67 (238-241).

7 AJ 100 - 28 - 110.

8 AJ 100 - 26 - 107; Преписка са Европским комитетом ББ у Лондону.

9 AJ 100 - 28 - 111 (333); Списак чланова ложе „Србија” од 1. јуна 1936. године.

10 AJ 100 - 23 - 68 (250-252).

11 AJ 100 - 23 - 69 (271).

12 AJ 100 - 28 - 110.

13 Freidenreich H. P., „The Jews of Yugoslavia”, Philadelphia, 1979, p. 122.

14 AJ 100 - 23 - 69 (271).

по дин. 120. - у сврху потпомагања јеврејских избеглица”.¹⁵ Већина чланова бенеберитских ложа налазила се у вођствима локалних и југословенских јеврејских институција. У низу председника ложе „Србија” сусрећемо др Исака Алкалаја, истовремено Врховног Рабина Краљевине, др Букића Пијаде, једног од међуратних председника београдске јеврејске општине и сл.¹⁶

Активности бенеберитских ложа финансиране су из различитих прихода, попут: уписнине, редовног приноса члановца, дарова, записа, такса за путне и отпусне листове, камата и др.¹⁷ У периоду док се на челу ложе налазио Арон Алкалај, генерални секретар Државне Хипотекарне банке, ложа је код поменуте банке положила на штедњу 100 хиљада динара.¹⁸ Према извештају „брата благајника”, поднетом на редовној годишњој скупштини ложе „Србија” 11. октобра 1939. године, укупна имовина ложе је достигла вредност од 675.399 динара (од чега у готовом новцу 644.399 динара).¹⁹

Прикупљена новчана средства бенеберитске ложе су усмеравале за потпомагање локалних југословенских и међународних установа и акција. Ложе су готово свакодневно пружале социјалну помоћ за коју су се обраћали и појединци и установе. Владало је мишљење да су бенеберитске ложе понеле највећи терет у акцији збријавања битолске јеврејске сиротиње, највеће јеврејске социјалне трауме у међуратној Краљевини. Извори показују да су бенеберити далеко више помогли рад „хахшара” (станица за припрему исељеника у Палестину) него било која јеврејска организација на југословенском нивоу. За хахшару „Краљев брег” суботичка ложа је из свог буџета приложила 7500 динара, док је СЈВО издвојио свега 3000 динара.²⁰ Бенеберити су имали запажен утицај и на фондове намењене спровођењу „палестинске акције”. Према статуту фонда „Керен Хајесод” од 40 чланова Управе Фонда, њих дванаесторица су били представници бенеберитских ложа (по два из београдске, загребачке и сарајевске и шесторица из Велике ложе).²¹ Тридесетих година су се појавиле иницијативе појединих бенеберита да ложе започну да и саме оснивају каритативне установе под соп-

15 AJ 100 - 24 - 78 (180); Циркулар члановима ложе „Србија”.

16 Према документима Фонда масонских ложа, у оквиру кога се налазе и документа о бенеберитским ложама, у међуратном периоду су на месту председника ложе „Србија” били:

- Адолф Решовски, рентијер, (19.1.1911 - 28.4.1920)

- др Исак Алкалај, Врховни Рабин, (28.4.1920 - 26.2.1921)

- др Соломон Алкалај, лекар, (26.2.1921 - 3.3.1926)

- др Букић Пијаде, лекар, (3.3.1926 - 12.3.1930)

- Иван Кон, професор, (12.3.1930 - 18.3.1931)

- Хајнрих Флајшер, извозник, (18.3.1931 - 1.3.1933)

- Арон Алкалај, ген. сек. Државне Хипотекарне банке, (1.3.1933 - септембар 1934)

- др Цезар Кајон, лекар (септембар 1934 - 26.2.1936)

- др Рафаило Маргулис, лекар, (26.2.1936 - 23.2.1938)

- Павле Винтерштајн, адвокат, (23.2.1938 - 1.3.1939)

- Јосиф Холендер, адвокат, (1.3.1939 - 5.8.1940)

17 AJ 100 - 28 - 110.

18 AJ 100 - 23 - 62 (13).

19 AJ 100 - 23 - 74 (744).

20 AJ 100 - 24 - 79 (1137).

21 AJ 100 - 25 - 96.

ственим покровитељством. Ложа „Србија” је пружила одлучујућу финансијску и организациону помоћ за изградњу Јеврејског дома у Београду.

Уз разна социјална давања, рад бенеберитских ложа обележило је и меценарство кад су у питању била уметничка гостовања и приредбе. Ложе су формирале и „Фонд братства и добротворства” из кога су средства усмеравана за помоћ осиромашеним члановима ложе „без њихове кривице” и „удовицама покојних чланова Ложе, односно њиховој малолетној деци”.²²

Према првом параграфу „Правила” ложе: „...циљ је удружењу, да у сагласности са основним начелима Ордена здружује истомишљенике Јевреје на рад за најузвишеније идеале и циљеве човечанства и у том циљу тежи за тим, да своје чланове оплемени душевно и морално, да гаји међу њима дух слоге, братства и части, да гаји науку и вештине, да помаже болесне и оскудне чланове, њихове удове и сорицад и да изван круга чланова реда гаји најчистију љубав према ближњем... Ложа ће се старати, да се код чланова Ложе и у ширим круговима Јевреја развије и одржи свест о томе, да сви припадају општој заједници јеврејског народа”.²³

Како смо већ раније поменули, бенеберити су заузимали високе позиције у осталим јеврејским организацијама и деловали кроз њих, али су такође непосредно деловали и међу јеврејским становништвом, најчешће у форми јавних предавања са препознатљивим темама и насловима - „Јеврејски проблем”, „Лутања Јевреја по свету” и сл.

Основна активност бенеберитских ложа била је у оквиру затворених састанака чланства. Састанци ложе „Србија” су се по правилу одржавали двонедељно. Састојали су се од два дела: првог, радног и другог, на којем су се одржавала предавања, уз често присуство „сестара”, тј. супруга чланова ложе. Предавања су се кретала у оквирима јеврејских проблема: „О значају бенеберитског реда”, „Јеврејство у огледају хемије”, „Мојсије”, „Леон Коен, сликар”, „Хаим Нахман Биалик” и сл. Тридесетих година давани су и „брифинзи” о тренутном стању Јеврејства у свету.²⁴

Правила рада ложа садржала су и одредбу по којој „сваки члан мора све послове Ложе, били ови личног или стварног карактера, чувати као највећу тајну. Ниједан члан Ложе не сме предмет Ложе претресати ван Ложе у присуству нечланова”.²⁵ Затвореност рада образлагана је на више начина: „У нашем Ордону је дискреција један од првих услова за хармоничан рад. Нисмо ми никакав тајни савез, нити имамо у свом деловању шта да тајимо. Наше је деловање дискретно, а не тајно. Добро дјело мора да нас испуњава задовољством, а није нам стало да се оно истакне у јавности. Да би се могла очувати дискреција нашим је члановима строго забрањено да ма шта од онога што се у Ложи ради или говори изнесе у јавности...”.²⁶ Или попут следећег става: „Рад Ложе не мора

22 AJ 100 - 28 - 110.

23 Исто.

24 AJ 100 - 28 - 114.

25 AJ 100 - 28 - 110.

26 AJ 100 - 24 - 88 (775).

чак шта више ни да се види, не мора да се обеси о велико звоно, али зато мора њено дејство да се осети свуда и у свим правцима јеврејског живота”.²⁷

Упркос креду „добротворство, братство, слога”, интерперсонални односи унутар ложа нису били увек и свуда беспрекорни. Већ у првим годинама постојања, новосадска ложа „Др Соломон Алкалај” запала је у кризу унутрашњих односа. Писмо угледног загребачког бенеберите др Јулија Фишера упућено Великој ложи у априлу 1937. године сведочи о том проблему: „... Моја бенеберитска дужност налаже ми, да Вам - уколико Вам то није познато - скренем пажњу на прилике унутар редова наше новосадске посестрима. Како из сигурног врела знадем, односи између два круга угледне и истакнуте браће у таквој се мери заострише, да постоји опасност најнепријатнијих последица: Иступање једног овјећег дјела браће, а у даљој конзеквенцији, не знам чиме још”.²⁸ О могућим поремећајима говори и податак о непостојању записника са састанака новосадске ложе од 27. јануара до 5. маја 1937. године. Кризе су се јављале и у ложи „Србија”. Хајнрих Флајшер, београдски извозник, председник Ложе у периоду од 1931. до 1933. године, на састанку Ложе 19. маја 1937. године у оцени рада Ложе износи следеће: „Братска љубав и слога у току последњих година нису биле на пожељној висини, чак је било и врло непожељних догађаја. Међу браћом се не осећа присност и срданост, односи су конвенционални, коректни, али не срданни и братски. Овај однос доводи до слабе фреквенције и недовољног интереса за наш рад”.²⁹ На истом састанку Флајшер је са одобравањем прихватио одлуку Одбора часника, да се за извесно време не уведе нови чланови, све док се атмосфера не побољша. У записнику наилазимо и на забелешку: „Сва браћа учесници у дебати сложила су се са излагањем брата експредседника Хејнриха Флајшера, да у нашој Ложи постоји криза братства, недовољна присност у односима међу браћом и недовољно материјално жртвовање за постигнуће ложиних циљева”.³⁰

Кодекс понашања, а и „Правила”, предвиђала су да „расправа о политичким и религиозним питањима у Ложи није дозвољена”.³¹ Питања отворена и претресана на састанцима Ложе односила су се углавном на актуелно стање Јеврејства. И поред чињенице да су бенеберити у свакој прилици истицали своју општејеврејску оријентацију, као и чињенице да су у последњи план потискивана разноврсна унутарјеврејска одредења чланства (интеграционисти, сефардски националисти, ционисти), у различитим периодима, у ложама је често доминирало једно од ових струјања. Фрајденрајхова констатује да је „сасвим предвидиво, да загребачка ложа има ционистичко гледање, сарајевска је на сефардским позицијама, а ложа „Србија” на југословенском стајалишту”.³²

27 AJ 100 - 23 - 74.

28 AJ 100 - 24 - 90 (883); Писмо др Јулија Флајшера, члана ложе „Загреб”, упућено Великој ложи 26. априла 1937. године; Највероватније да је др Флајшер сазнао о догађајима у новосадској ложи од члана новосадске ложе др Фердинанда Лустига, који је тих дана боравио у Загребу.

29 AJ 100 - 24 - 79 (191-192).

30 Исто.

31 AJ 100 - 28 - 110.

32 Freidenreich, c. d., p. 124.

Бенеберитска идеја је настала у XIX веку, када је као доминантно решење јеврејског проблема словила асимилација. У првим деценијама XX века било је већ потпуно прихваћено да више не постоје никакве могућности за националну асимилацију. У продору је била, и све више освајала јеврејске установе и организације ционистичка идеја. Унутар овдашњих бенеберитских ложа отвара се расправа о односу бенеберитизма према ционизму. Изношена су различита гледишта, али су се сви бенеберити слагали у једном - да бенеберитизам, пре свега, представља метод рада, а никако идеологију или покрет попут ционизма. Бенеберитизам није своју снагу усмеравао на постизање једног конкретног циља, већ је тежио да Јеврејство својим деловањем оспособљава за извршење великих историјских задатака. Бенеберити су сматрали да етички препород мора да претходи националном.

Однос бенеберитизма према ционизму и овде је током времена еволуирао од противљења и нерасположења, преко разумевања, до симпатија у последњој фази односа.

Интеграционисти међу овдашњим бенеберитима често су износили замерку да је каритативни рад потиснут од ционистичког, а ционисти су, попут др Штајндлера, одговарали са податком да је за десет послератних година издато у каритативне сврхе „на Истоку 45 милијарди динара, а за Палестину свега једна милијарда”.³³ Др Јосиф Холендер, београдски адвокат, један од последњих председника ложе „Србија”, стигао је у свом неслагању са ционизмом и до предлога да се целокупна „палестинска акција” мора одложити. Било му је одговорено „да се може одложити један скуп, један посао, једна добротворна акција, али не и један национални покрет”.³⁴ Судићи према записницима са састанака ложе „Србија” може се наслутити да је на позицијама Јосифа Холендера била већина часника и чланова и да ционисти до краја међуратног периода нису постигли превагу у овој бенеберитској организацији.

Овдашње бенеберитске ложе водиле су интензивну преписку са јеврејским појединцима и институцијама ван земље. Стални контакти су одржавани са Европским комитетом Бене Берита у Лондону, са Израелским хуманитарним друштвом у Бечу, као и Јеврејским хуманитарним друштвом у Кракову. Информације су биле непрестано размењиване са *Judische Telegraphen Agentia* (Јеврејска телеграфска агенција), која је имала седишта у Лондону, Њујорку, Паризу, Прагу, Берлину, Варшави и Јерусалиму.³⁵ Постојала је и стална комуникација са европским бенеберитским ложама. Велика Ложа Краљевине Југославије била је иницијатор скупа представника европских бенеберитских ложа одржаног у Женеви у августу 1939. године.³⁶ Председници појединих ложа писали су препоруке за чланове који су се иселавали из земље.

Крајем тридесетих година, као и свеукупно европско јеврејство, и европска бенеберитска организација је запала у кризу. У једном извештају из маја 1938. године констатује се да „... осим чехословачких, југословенских и бугарских Великих ложа, данас у Европи готово не постоје Велике ложе. Немачки и аустриј-

33 AJ 100 - 23 - 74 (668).

34 Исто.

35 AJ 100 - 26 - 107.

36 Исто.

ски дистрикти више не постоје, румунски такођер, пољски и цариградски такођер не раде... Заједница ванамериканских дистрикта са седиштем у Лондону слабо ради и она не шаље свог делегата у Вашингтон (у припреми је била скупштина Велике ложе у Америци - прим. аут.)”³⁷ Југословенске бенеберите убрзо је сустигла судбина европских бенеберита. На основу закона о удружењима, зборовима и договорима, Министарство унутрашњих послова донело је 5. августа 1940. године одлуку о распуштању Велике Ложе за Краљевину Југославију XVIII дистрикта Н.О.Б.Б. и свих ложа учлањених у Велику ложу.³⁸

* * *

На самом крају закључимо да су овдашњи бенеберити заузимали, по правилу, високе и утицајне позиције у јеврејским локалним и југословенским институцијама, што даје основ за реалну претпоставку да су у бенеберитским ложама веома често претходно доношене битне одлуке, везане за јеврејску заједницу у Краљевини. Бенеберитске ложе представљале су на тај начин - елитну јеврејску институцију, која је окупила најзначајније припаднике заједнице независно од њихових личних опредељења.

Summary

Nebojša Popović

Independent Order Bene Berit in the Kingdom of Serbia and Kingdom of SCS/Yugoslavia 1911-1940

Independent Order Bene Berit (B'nai B'rith) is an international Jewish organization, often misidentified with Freemasonry. Created in 1843 in New York, the original purpose of this organization was consulting and financial aid to Jewish immigrants to America. In the following decades this organization's scope of work and network expanded.

The network of the Independent Order Bene Berit developed in this region as well. While in Europe the main impetus for the emergence of Bene Beritism was anti-Semitism, the main motive in Serbia was to reduce antagonism between local Sephardim and Ashkenazim. The most distinguished and influential among the Belgrade Jews gathered in Belgrade on 19 January 1911 and held the founding session of the Bene Berit „Serbia,, Lodge. In the period between two world wars the „Serbia,, Lodge was continuously engaged in the expansion of the Bene Berit organization in the Kingdom of SCS (Yugoslavia). Almost all other Bene Berit lodges have been installed at the initiative of this one: in Zagreb

37 AJ 37 - 22 - 179 (496); Извештај Министарском савету са Трећег редовног састанка ложе „Србија” одржаног дана 21. маја 1938. године.

38 „Весник Јеврејске сефардске вероисповедне општине”, Београд, бр. 21, од 1. септембра 1940. године, стр. 8.

(„Zagreb,, Lodge 1927), in Sarajevo („Sarajevo,, Lodge 1932), in Novi Sad („Dr. Solomon Alkalai,, 1933) and Subotica („Matnad Yad,, 1934). The exception was the Osijek lodge „Menorah,, whose ceremonial installation was performed by the Zagreb Bene Berit organization. In October 1935 the installation, proclamation and election of officials of the „I.O.B.B. Grand Lodge of Yugoslavia XVIII District,, took place in Belgrade. The Bene Berit organization gathered about 300 members in the Kingdom between the wars. When admitting new members, they were highly selective, and only the most reputable among the local Jews were admitted to membership. Most of the local Bene Berit members also occupied high and influential positions in other local Jewish and Yugoslav institutions, which gives rise to a realistic assumption that important decisions relevant for the Jewish community in the Kingdom were first taken in the Bene Berit lodges. Bene Berit lodges therefore represented the elite Jewish institution. The rules of the lodges contained a provision that „any member must safeguard all affairs of the Lodge, either of personal or real character, as the biggest secret,,. Beneberits insisted that their activity be regarded as discreet rather than secret. Despite its motto „philanthropy, fraternity, harmony,, interpersonal relations within the lodges were not always impeccable. The membership in the lodge was not subject to restriction due to political, religious or any other intra-Jewish personal orientation. However, despite the fact that Bene Berits took every opportunity to stress their all-Jewish orientation, while various intra-Jewish inclinations (integrationists, Sephardic nationalists, Zionists) were suppressed, in various periods one or the other of these factions dominated. Thus, for example, the attitude of Bene Berits toward Zionism evolved in Serbia from opposition and disapproval, through understanding to sympathy in the last stage of relations. By the end of the 1930s, the European Bene Berit organization, as the entire European Jewry, faced a crisis. Naturally, the Yugoslav Beneberits shared the fate of the European ones. According to the Law on Associations, Conventions and Agreements, the Ministry of Interior passed a decision on 5 August 1940 on disbanding of the „N.O.B.B. Grand Lodge for the Kingdom of Yugoslavia XVIII District,, and of all the lodges within its scope.

Арсен Буровић

УДК 908 (497.11 Крагујевац)

О друштвеном животу Крагујевца почетком 1935. године

Апстракт: Крагујевац је пролазио кроз различите фазе свога развоја. У осматраном периоду, 1935. година, анализом доспелих историјских извора обухваћени су многи сегменти друштвеног живота: социјална структура, урбани развој, култура, здравствене прилике, школство и политички миље града.

Крагујевац је исписао пет векова историјског постојања. Почетком четврте деценије XX века град доживљава велике промене у привредном, урбаном и духовном смислу, услед динамичног развоја различитих индустријских грана, великог прилива становништва из целе земље, чиме он добија значајно место на миграционим трансверзалама кретања становништва.

За статус Крагујевца је изузетно важан био догађај увођење диктатуре 6. јануара 1929. године, услед које су настале значајне промене у унутрашњем уређењу Краљевине СХС.¹ Он је тада изгубио статус седишта Шумадијске области, а у његовој надлежности нашла су се два среза: Крагујевачки и Гружански.

Становништво и социјална структура

У демографском развоју града јасно се издвајају два периода: први 1846 - 1900, други 1921 - 1931. То се најбоље види из следеће табеле²:

Година	Број становника	Број кућа
1846.	2.376	639
1866.	6.386	1.404

1 Закон о називу и подели Краљевине на управна подручја од 3. октобра 1929. „Службене новине“ бр. 232 од 5. октобра 1929. године. Крагујевац је територијално припао дунавској бановини, чије је седиште било у Новом Саду.

2 Историјски архив Шумадије (у даљем тексту ИАШ) Крагујевац, фонд Поглаварство града Крагујевца 1839-1941, ЈУ/5, Записник са састанка ужег стручног одбора за преглед новог регулационог плана града Крагујевца XXXI, 7, види В. Миленковић, Четири одборске седнице крагујевачке општине за доношење регулационог плана вароши од 1927 - 1931. године, *Ситаништа*, Крагујевац, 1991, 141-156.